

ОХУ ДАХЬ МАНСУУРУУЛАХ ЭМ, СЭТГЭЦЭД НӨЛӨӨТ БОДИСЫН ХУУЛЬ БУС ЭРГЭЛТТЭЙ ТЭМЦЭХ БОДЛОГО, ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ОНЦЛОГ

Ж.Мөнхболд
*ДХИС-ийн Эрүүгийн эрх зүй,
криминологийн тэнхимийн эрхлэгч,
доктор, дэд профессор,
цагдаагийн хурандаа*

Товчлол: Дэлхий нийтийг хамарсан шинэ төрлийн коронавирусын халдварын цар тахал улс орнуудын хэвийн үйл ажиллагаа, гэмт хэргийн гаралтад шууд нөлөөлөхийн зэрэгцээ 2019 оноос хойш цахим технологи ашиглаж үйлдэж мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг үйлдэгдэх хандлага нэмэгдэж байгаа нь анхаарал татаж байна.

Монгол Улс дахь мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодистой холбоотой ерөнхий нөхцөл байдал, мансууруулах бодистой тэмцэх чиг үүрэг бүхий төрийн байгууллагууд, тэдгээрийн тогтолцоо, харилцан ажиллагаа, тулгамдаж буй бэрхшээлүүд, энэхүү гэмт явдлаас урьдчилан сэргийлэх бодлого, эрх зүйн орчин, чиг үүргийн давхцал, харилцан ажиллагааг боловсронгуй болгох арга замыг тодорхойлоход гадаадын туршлага, гэмт хэрэгтэй тэмцэж буй бодлого, арга хэмжээг судлах шаардлага тавигдаж байна. Тухайн өгүүлэлд ОХУ-ын мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх бодлого, үйл ажиллагааны онцлогийг тусган харуулахыг зорьсон болно.

Түлхүүр үг: Эрүүгийн эрх зүйн бодлого, Мансууруулах бодистой тэмцэх бодлого, Мансууруулах бодистой тэмцэх үйл ажиллагаа, хууль бус эргэлтэд тавих төрийн хяналт, Мансууруулах бодист донтогч, Хэрэглэгчийн тоо, Хамтын ажиллагаа

Үндсэн хэсэг. ОХУ-д жил бүр хар тамхины хууль бус эргэлттэй холбоотой 200 мянга орчим гэмт хэргийг тусгай албадаас илрүүлж, бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 9.4%-н мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис тээвэрлэх /зөөвөрлөх/ чиглэлээр үйлдэгдсэн¹ нь анхаарал татаж байна. Тус улсын Наркологийн албанд бүртгэгдсэн мансууруулах бодистой холбоотой сэтгэцийн эмгэгтэй өвчтөнүүдийн нийт тоо 2010 онд 478.700 хүн байсан бол 2019 онд 326.000 хүн болж, 29 хувь буурсан байна.

Мансууруулах бодис хэрэглэхтэй холбоотой сэтгэцийн эмгэгтэй гэж анх удаа оношлогдсон хүмүүсийн тоо 2010 оноос хойш 38.8 хувиар буурч, 2019 онд 51.3 мянган хүн буюу 100 мянган хүн тутамд 34.9 тохиолдол болжээ². Мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис хэрэглэгчдийн дунд судсаар буюу тариураар хэрэглэгчидэд онцгой анхаарал хандуулах шаардлагтай. Өөрөөр хэлбэл ихэнх тохиолдолд донтолтын хэлбэр хүндэрсэн мансуурагч судсаар хэрэглэгч болсон байдаг.

¹ 2017-2018 онд -10.1 хувь

² Противодействие незаконному обороту наркотиков : ВИПК МВД России, 2020;

Тухайн улсад энэ төрлийн хэрэглэгчид 2015 онтой харьцуулахад 2019 онд³ 38.4 хувиар буурч, 207.5 мянган хүн болсон.

2010 оноос хойш шинэ, аюултай сэтгэцэд нөлөөлөх бодисоос хамааралтай, олон төрлийн бодист донтсон хүмүүсийн тоо 2010 онд - 26,4 мянган хүн, байсан бол 2019 онд - 66,7 мянган хүн болж 2,5 дахин нэмэгдсэн, сэтгэцэд нөлөөлөх эмээс хамааралтай хүний тоо 2010 онд - 7.8 мянган хүн байсан бол 2019 онд - 26.4 мянган хүн болж 3 дахин нэмэгдсэн байна. Үүний зэрэгцээ мансууруулах бодис хэрэглэснээс хордлогод орсон хүн 100 мянган хүн тутамд 12.4 тохиолдол /2019 он/, үүнээс насанд хүрээгүй хүмүүс - 100 мянган хүн тутамд 11.6 тохиолдол, хар тамхи хэрэглэсний улмаас нас барсан хүний тоо 2019 онд 4.6 мянган хүнээс давсан байдалтай тус тус бүртгэгдсэн байна⁴.

ОХУ-д хар тамхины хэрэглээний түвшинг тодорхойлох зорилгоор хүн амын дунд бий болсон хандлагыг үнэлэх зорилгоор явуулсан социологийн судалгаанаас үзэхэд хар тамхи, мансууруулах бодисыг тогтмол хэрэглэдэг хүний тоо өндөр байгааг харуулж байна⁵. 2019 оны социологийн судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 21.8 орчим хувь нь хар тамхи хэрэглэж үзэх хүсэлтэй, 24.1 хувь нь хар тамхи, мансууруулах бодисыг хууль бусаар хэрэглэж байсан болон хэрэглэж байгаа хүмүүстэй харилцдаг гэсэн дүгнэлт гарсан байна⁶.

Дэлхий нийтийг хамарсан шинэ төрлийн коронавирусын халдварын цар тахал улс орнуудын хэвийн үйл ажиллагаа, гэмт хэргийн гаралтад шууд нөлөөлсөн байна. Тухайлбал, 2019 онд цахим технологи ашиглаж үйлдсэн мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг 24.7 мянга бүртгэгдсэн бол 2020 оны дүнгээр цахим технологи ашиглан үйлдэгдсэн энэ төрлийн гэмт хэрэг 47 мянга буюу 2 дахин их бүртгэгдсэн нь анхаарал татаж байна⁷.

1. Оросын Холбооны Улсын эрүүгийн эрх зүйн бодлого

Тус улсад мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодисын гэмт хэрэг хүүхэд, өсвөр насныханы хувьд гэмт хэрэгт ашиглагдах, эсвэл өөрсдөө гардан гүйцэтгэх, зохион байгуулах аль ч хэлбэрээр холбогдож байна. Ихэнх тохиолдолд насан хүрэгчид тэднийг ашиглан гэмт хэрэг үйлдэх нь хариуцлагаас зайлсхийх гэсэн оролдлоготой нь холбоотой байна. Тус улсад нөхцөл байдалтай уялдуулан 2003 оны 11 сард Холбооны хар тамхитай тэмцэх хороог байгуулсан бөгөөд энэ байгууллага нь 40 000 хүний орон тоотой, жилийн 810,794 ам долларын төсөвтэй, засгийн газрын бие даасан агентлаг байгуулж ажиллаж байсан.⁸ Хэдийгээр 2016 онд дээрх байгууллага татан буугдаж, эрх, үүрэг нь Дотоод хэргийн яамандаа шилжсэн ч энэ нь тухайн асуудлыг шийдвэрлэхэд бэрхшээл учирсаар байгааг харуулж байна.

Тус улсын судлаачдын⁹ үзэж байгаагаар:

³ Тариураар

⁴ 2011 онд - 3.7 мянган хүн, 2018 онд - 4.4 мянган хүн

⁵ 1.9 сая хүн буюу хүн амын 1.3 хувь.

⁶ Гаджиев, Муса Абдусамадович. Борьба с незаконным оборотом наркотиков в глобальном управлении - Москва, 2020;

⁷ Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2020 году (выдержка) Москва 2021

⁸ Витовская, Евгения Сергеевна. Международное сотрудничество в сфере борьбы с незаконным оборотом наркотиков : учебное пособие - Новокузнецк : Кузбасский институт ФСИН России, 2021;

⁹ Т.Г.Газизовийн 2016 онд хийсэн судалгаа.

- Өсвөр насныхан нь бусдын, ялангуяа насанд хүрэгчдийн үгэнд амархан ордог, тэдний дарамт шахалт, албадлага зэргийг хүлцэнгүй дагаж биелүүлдэг.

- Өсвөр насны хүүхдүүдээр хар тамхины төрлийн зүйлс заруулах нь хууль сахиулах байгууллагын хараа, анхааралд өртөхгүй байх боломжтой байдаг.

- Үе тэнгийн хүүхдүүтэйгээ нийтэч зан, байдлыг ашиглан амархан харилцаа холбоо тогтооход хялбар. Түүнчлэн өсвөр насны хүүхдүүд нь насанд хүрсэн хүмүүсийн хүрч чадахгүй, хүндрэлтэй тэр орчин, газруудад хар тамхины төрлийн зүйлсээ зарж борлуулах боломж нь илүү байдагтай холбоотой. Тухайлбал: ЕБС, тусгай дунд болон их дээд сургуулиуд, мөн оюутны дотуур байр гэх мэт шалтгаанаар энэ төрлийн бодистой холбоотой гэмт хэрэгт холбогддог, улмаар хэрэглэх сэдэл, нөхцөл байдал бүрддэг гэжээ.

Тус улсад мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодистой холбоотой дараах тохиолдлуудыг гэмт хэрэгт тооцож ял оногдуулдаг байна. Үүнд:

- Мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодис буюу тэдгээртэй адилтгах зүйлийг хууль бусаар үйлдвэрлэх, борлуулах буюу илгээх, ашиглан шамшигдуулах, эсхүл авахаар далайлган сүрдүүлэх, хэрэглэхэд бусдыг хатгах,

- Тариалахыг хориглосон ургамлыг тарих буюу ургуулах, түүнчлэн олс, намуу цэцэг буюу мансууруулах бодис агуулсан бусад ургамлыг тариалах,

- Мансууруулах хэрэгсэл буюу сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хэрэглэх байр байгуулсан, тэтгэх,

- Уг бодисыг хууль бусаар олгох, жор буюу олж авах эрх олгосон бусад баримт бичгийг хуурамчаар үйлдэх,

- Тусгай хяналтад байвал зохих бусад бодис үйлдвэрлэх ба бэлтгэхэд ашиглах адитгал, багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг гаалийн хилээс гадуур буюу гаалийн хяналт шалгалтаас нуун дарагдуулж, эсхүл баримт бичиг буюу гаалийн адитгалын хэрэгсэл ашиглан хууран мэхэлж, эсхүл мэдүүлээгүйгээр буюу зохиомлоор мэдүүлж, улсын хилээр нэвтрүүлэх, түүнд албан тушаалынхаа байдлыг ашиглах,

- Уг бодистой адилтгах зүйлийг борлуулах зорилгогүйгээр хууль бусаар үлэмж хэмжээгээр олж авсан, хадгалсан, тээвэрлэсэн, бэлтгэсэн, дахин боловсруулах,

- Уг бодисыг бэлтгэхэд ашиглагдах багаж хэрэгсэл ба тоног төхөөрөмжийг үйлдвэрлэх, бэлтгэх, дахин боловсруулах, хадгалах, бүртгэх, борлуулах, худалдах, хуваарилах, тээвэрлэх, илгээх, олж авах, ашиглах, гаргах, оруулах, эсхүл устгах журам зөрчсөн, түүнчлэн тэдгээрийг үйлдвэрлэхэд ашиглагдах ургамлыг тариалах журмыг түүнийг мөрдөх, мөрдүүлэх үүрэг бүхий этгээд зөрчсөнөөс тэдгээр нь алдагдсан, эсвэл шунахай сэдэлтээр үйлдсэн, хүний эрүүл мэндэд гэм хор буюу өөр хүнд хор уршиг болгоомжгүй учруулах зэргийг гэмт хэрэгт тооцож, ял оногдуулахаар заасан байна.

2. Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлтээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чиглэлээр явуулж буй төрийн бодлого, эрх зүйн орчин, үйл ажиллагаа.

Үндсэн бодлогын хувьд дараах гурван чиглэлийг үндэс болгожээ.

1. Мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлт, хууль бус хэрэглээг бууруулах;

2. Мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус хэрэглээнээс гарах үр дагавраас үүдэлтэй хүндрэл, хор уршгийг бууруулах;

3. Нийгэмд мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлт, хууль бус хэрэглээний эсрэг хандлагыг бий болгох.

ОХУ-ын Мансууруулах бодистой тэмцэх бодлого нь дараахь стратегийн зорилтуудыг шийдвэрлэхээр тодорхойлогдсон байна. Үүнд:

- хар тамхины хууль бус худалдаа, хар тамхины эсрэг үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох (хар тамхины нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийх, шинжлэх ухааны судалгаа, боловсруулалтыг харгалзан үзэх);

- ОХУ-ын улсын хилээр мансууруулах бодисыг хууль бусаар нэвтрүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хил, гаалийн хяналтын механизмыг боловсронгуй болгох;

- хар тамхины хууль бус худалдаатай холбоотой зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажлыг сайжруулах;

- хар тамхины хууль бус худалдаанаас олсон орлогыг хууль ёсны болгох (мөнгө угаах) үйл ажиллагаатай тэмцэх;

- мансууруулах бодисыг хууль бусаар үйлдвэрлэх, тээвэрлэх, түгээх дэд бүтцийг устгах, ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт мансууруулах бодисын хууль бус үйлдвэрлэлийн түүхий эдийн баазыг бууруулах;

- хар тамхинаас урьдчилан сэргийлэх цогц үйл ажиллагааны нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэх;

- Оросын уламжлалт оюун санаа, ёс суртахуун, соёлын үнэт зүйлсийг харгалзан нийгэмд хар тамхины хууль бус хэрэглээний эсрэг ухамсарт хандлагыг бий болгох нөхцлийг бүрдүүлэх;

- ОХУ-ын наркологийн албаны үйл ажиллагааны үр нөлөөг нэмэгдүүлэх, хар тамхинд донтсон хүмүүсийг хууль бусаар эмчлэх хэргээс урьдчилан сэргийлэх;

- мансууруулах бодис хэрэглэгчдийн халдварт өвчнөөс (ХДХВ-ийн халдвар, вируст гепатит, сүрьеэ, бэлгийн замын халдварт өвчин) урьдчилан сэргийлэх, оношлох, эмчлэх хүртээмжийг нэмэгдүүлэх;

- хар тамхи хэрэглэгчийг шүүхийн шийдвэрээр эмчлэх, эмнэлгийн болон нөхөн сэргээх эмчилгээнд хамруулах эрх зүйн механизмыг боловсронгуй болгох;

- хар тамхины хууль бус эргэлтийн чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааны тогтолцоог цаашид хөгжүүлэх;

- хар тамхины эсрэг үйл ажиллагааны үр дүнтэй зохицуулалтыг хангах;

- эмийн хяналтын тогтолцоог боловсронгуй болгох, эмийн хяналтын чиглэлээрх судалгааны үр ашиг, бодитой байдлыг нэмэгдүүлэх;

- хар тамхи хэрэглэгчид, түүний дотор хорих газраас суллагдсан болон тогтмол оршин суух хаяггүй хүмүүсийг нийгэмшүүлэх боломжийг нэмэгдүүлэх.

Мансууруулах бодистой тэмцэх бодлогыг дараах чиглэлээр хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

- хар тамхины эсрэг үйл ажиллагаа, хар тамхины хууль бус эргэлтэд тавих төрийн хяналтыг сайжруулах;

- мансууруулах бодисын хууль бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх;

- хар тамхинд донтох, хор хөнөөлтэй (сөрөг үр дагавартай) мансууруулах бодис хэрэглэсэн гэж оношлогдсон хүмүүсийн тоог бууруулах;
- хар тамхины хууль бус худалдаатай холбоотой гэмт хэрэг, зөрчлийн тоог бууруулах;
- хар тамхины хууль бус худалдааны чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааг сайжруулах.

Мансууруулах бодистой тэмцэх үйл ажиллагаа, хууль бус эргэлтэд тавих төрийн хяналт нь дараах чиглэлээр хэрэгждэг. Үүнд:

- эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;
- шинэ төрлийн мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх аюултай бодисыг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх төрийн хяналтын систем, үйл ажиллагааны уялдаа холбоог сайжруулах;
- соёл, амралт зугаалгын газруудад хар тамхины хууль бус худалдааг таслан зогсоох;
- мансууруулах бодисын хууль бус хэрэглээ, түгээлтийг дэмжих зорилгоор интернет эх сурвалжуудыг илрүүлэх, таслан зогсоох;
- зохион байгуулалттай бүлэглэл, гэмт хэргийн бүлэглэл, хар тамхины хууль бус худалдаатай тэмцэх ажлыг зохион байгуулах;
- хар тамхины хууль бус тариалалт, зэрлэг ургамал ургасан газар, тэдгээрийг хууль бус тариалалт, тэдгээрийг устгах аргыг сайжруулах механизмыг боловсронгуй болгох;
- эмийн болон мал эмнэлгийн зориулалтаар ашигладаг мансууруулах бодис үйлдвэрлэх, түүнчлэн эмийн үйлдвэрлэл, бусад зориулалтаар хар тамхины ургамал тариалахад төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэх;
- Мансууруулах бодисын дагалдах бодисын эргэлт, тэдгээрийг үйлдвэрлэх, борлуулах үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, хууль бус үйлдвэрлэлд ашиглахаас урьдчилан сэргийлэх.

а. Мансууруулах бодисын хууль бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

а) насанд хүрээгүй хүүхдийг сөрөг зан үйлээс урьдчилан сэргийлэх сурган хүмүүжүүлэх хөтөлбөр, хар тамхины хууль бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэх анхан шатны дэд бүтэц, хэлбэр, аргыг хөгжүүлэх. (практик сургалт, төслийн үйл ажиллагаа болон бусад аргууд);

б) урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг сургалтын хөтөлбөр, хичээлээс гадуурх болон бусад ажил, холбооны болон бүс нутгийн хөтөлбөр, төсөл, иргэд, ялангуяа хүүхэд, залуучуудад иргэний-эх оронч, оюун санааны болон ёс суртахууны боловсрол олгох;

в) оюутнуудын дунд хар тамхины хууль бус хэрэглээнээс татгалзах оюун санааны болон ёс суртахууны төлөвшил суулгах;

г) мансууруулах бодисын хууль бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээрх үйл ажиллагааны стандартыг боловсруулж хэрэгжүүлэх, түүний үр нөлөөг үнэлэх нэгдсэн арга зүй, үнэлгээний шалгуурыг боловсруулах, олон нийтийн болон ашгийн бус байгууллагаас хэрэгжүүлж буй урьдчилан сэргийлэх хөтөлбөрийн үр дүн, үйл ажиллагааг дэмжих,

д) хар тамхины хууль бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр ажиллах хүний нөөцийг тусгайлан сургах тогтолцоог хөгжүүлэх;

е) хар тамхины эсрэг бодлогыг хэрэгжүүлэхэд сайн дурынхны (сайн дурын ажилтнууд) идэвхтэй оролцох;

ж) боловсролын байгууллагад хар тамхины хууль бус хэрэглээг эрт илрүүлэх механизмыг боловсронгуй болгох, мансууруулах бодисын хууль бус хэрэглээг эрт илрүүлэх үйл ажиллагаанд оюутнуудыг оролцуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх;

з) хар тамхины эсрэг үйл ажиллагааны чиглэлээр гадаадын сайн туршлага, арга техникийг ашиглах зэрэг хар тамхины хууль бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэх шилдэг туршлагыг гадаад улс орнуудтай хамтран хэрэгжүүлэх туршлагыг өргөжүүлэх;

и) иргэд, насанд хүрээгүй хүүхэд, тэдний эцэг эх (хууль ёсны төлөөлөгч)-ийн хууль бус хэрэглээний эрсдэл, түүний хэрэглээний үр дагаврын талаархи мэдлэгийн түвшинг дээшлүүлэхэд чиглэсэн хар тамхины эсрэг суртал ухуулгын асуудлаар хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах;

и) хар тамхины эсрэг бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн мэдээлэл, боловсролын хөтөлбөрийг бий болгох, түүнчлэн холбогдох хөтөлбөрийн үр нөлөөг хянах, дүн шинжилгээ хийж, нотолгоонд суурилсан зөвлөмж боловсруулан олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлээр сурталчилах,

б. Мансууруулах бодист донтогч, хэрэглэгчийн тоог бууруулах үйл ажиллагааны хэлбэр.

а) ОХУ-д мансууруулах бодисын хэрэглээг хууль ёсны болгох, түүнчлэн мансууруулах өвдөлт намдаах эмийн хэрэглээг үндэслэлгүйгээр өргөжүүлэхгүй байх;

б) хар тамхины хууль бус хэрэглээнээс үүдэлтэй хордлогын тохиолдол, нас баралтын түвшинг бууруулах;

в) наркологийн албыг цогцоор нь хөгжүүлэх, наркологийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг эмнэлгийн байгууллага, салбар нэгжүүдийн материал, техникийн баазыг сайжруулах, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээх төв, тасгийн үйл ажиллагааг нэмэгдүүлэх.

г) мансууруулах бодисыг хууль бусаар ашиглах, хар тамхинд донтох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, оношлох, түүнчлэн хар тамхинд донтсон хүмүүсийг эмчлэх арга барилыг боловсронгуй болгох,

д) мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт эмийн хууль бус хэрэглээг эрт илрүүлэх (эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээний түвшинд) сайжруулах;

е) мансууруулах бодис хэрэглэгчдийн дунд халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх хөтөлбөрийг нэвтрүүлэх;

ж) хар тамхинд донтсон хүмүүсийг нийгмийн нөхөн сэргээх тогтолцоог хөгжүүлэх, нийгэмшүүлэх, архи, мансууруулах бодис болон бусад хорт зуршилтай хүмүүсийг нийгэмшүүлэх

з) мансууруулах бодис хэрэглэгчдийг нийгэмшүүлэх тогтолцоог төрийн бус байгууллагуудын оролцоотойгоор хөгжүүлэх, үр дүнтэй ажиллуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, механизмыг үе шаттайгаар нэвтрүүлэх.

с. Хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэрэг, зөрчлийн тоог бууруулах үйл ажиллагаа

а) ОХУ-ын хилээр дамжин өнгөрөх бараа, тээврийн дэд бүтцийн байгууламжид хяналт тавих, хил, гаалийн хяналтын механизмыг боловсронгуй болгох.

б/зохион байгуулалттай бүлэг, гэмт бүлэглэлээс үйлдэгдэж буй хар тамхины хууль бус худалдаатай холбоотой гэмт хэргийг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох арга зүйг боловсронгуй болгох;

в) хар тамхины хууль бус худалдаатай холбоотой зохион байгуулалттай бүлэглэл, гэмт хэргийн бүлэглэлийн үйл ажиллагаанд иргэд оролцохоос урьдчилан сэргийлэх механизмыг боловсруулах;

г) орчин үеийн мэдээллийн технологийг ашиглан зохион байгуулалттай бүлэглэл холбоотой гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох механизмыг хөгжүүлэх;

д) хар тамхины хууль бус худалдаанаас олсон орлогыг хууль ёсны болгохтой тэмцэх, түүний дотор энэ чиглэлийн санхүүгийн гүйлгээг илрүүлэх тогтолцоог боловсронгуй болгох, санхүүгийн салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй зохион байгуулалттай бүлэг, гэмт хэргийн бүлэглэл, аж ахуйн нэгжийн гишүүдийг илрүүлэх.

е) хар тамхины гэмт хэргийн эдийн засгийн сүлжээг таслан зогсоох тактик, арга зүйг сайжруулах, хууль сахиулах байгууллагууд, санхүүгийн хяналтын алба болон төрийн бус байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх;

ж) хар тамхины хууль бус худалдаатай холбоотой гэмт хэрэг үйлдэхэд цахим төлбөрийн хэрэгслийн хэрэглээг таслан зогсооход чиглэсэн арга хэмжээг боловсронгуй болгох,

d. Хамтын ажиллагаа

Хамтын ажиллагааг дараах хэлбэрээр¹⁰ явуулж байна. Үүнд:

а) Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис, тэдгээрийн хууль бус эргэлттэй тэмцэх тухай олон улсын конвенцуудын хэрэгжилтэд хяналт тавих;

Мансууруулах бодисын эсрэг олон улсын бодлого, НҮБ-ын Мансууруулах бодисын хяналтын хорооны бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх зарчмын байр суурийг харгалзан дэлхийн хар тамхины аюулын эсрэг тэмцэх;

б) дэлхийн хар тамхины хяналтын өнөөгийн дэглэмийг сулруулах, өөрчлөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хар тамхины хууль бус эргэлт, хэрэглээг нэмэгдүүлэхэд хүргэж болзошгүй бусад санаачлагыг хэрэгжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх;

в) Терроризмыг санхүүжүүлэх болон мөнгө угаах, бусад олон улсын болон бүс нутгийн байгууллага, холбоод, хамтын аюулгүй байдлын гэрээний байгууллага, Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөл, Шанхайн хамтын ажиллагааны байгууллага, БРИКС-ийн холбоо, Евразийн бүлгийн хүрээнд хар тамхины хууль бус худалдаатай тэмцэх чиглэлээр хоёр болон олон талт хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, өргөжүүлэх.

г) Исламын Бүгд Найрамдах Афганистан Улсын хар тамхины эсрэг чадавхийг бэхжүүлэх, нутаг дэвсгэрээс нь ирж буй хар тамхины аюулыг нутагшуулах зорилгоор олон улсын болон бүс нутгийн хамтын ажиллагааг цаашид хөгжүүлэх;

¹⁰ Корнев, Андрей Анатольевич. Административно-правовые средства борьбы с незаконным оборотом наркотиков в Российской Федерации : - Санкт-Петербург, 2008;

д) Төв Ази, Ази, Номхон далайн бүс нутаг, Европ, Латин Америк, Хойд Америк, Африкийн орнуудтай хар тамхины хууль бус худалдаатай тэмцэх чиглэлээр хоёр талын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, түүнчлэн энэ чиглэлээр хамтарсан санаачилгыг дэмжих байр суурийг цаашид уялдуулах

е) тус улсын нутаг дэвсгэрт мансууруулах бодисыг хууль бусаар импортлох, үйлдвэрлэх, худалдаалах зорилгоор орчин үеийн шинэ технологийг ашиглахтай тэмцэхэд чиглэсэн гадаадын шилдэг туршлагыг судалж, хэрэгжүүлэх; түүнчлэн терроризмыг санхүүжүүлэхэд ашиглагдах хар тамхины гэмт хэргийн эдийн засгийн холбоог устгах;

ж) хар тамхины эсрэг үйл ажиллагаа явуулахад нь туслах, НҮБ-ын Мансууруулах бодис, гэмт хэрэгтэй тэмцэх газрын ивээл дор боловсон хүчнийг сургах, боловсон хүчин бэлтгэх асуудлаар гадаад улс орнуудтай хоёр талын болон олон талт хамтын ажиллагаанд ОХУ-ын гүйцэтгэх үүргийг нэмэгдүүлэх, хар тамхины хууль бус эргэлттэй тэмцэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх төрийн байгууллагуудын ур чадвар, чадавхийг хөгжүүлэх;

з) ОХУ-ын Гадаад хэргийн яам, гадаад улсын байгууллага, олон улсын байгууллагаас зохион байгуулдаг боловсрол, шинжлэх ухаан-практик арга хэмжээ, бага хурал, симпозиум, хэвлэл мэдээллийн форум болон бусад ижил төстэй арга хэмжээний хүрээнд хар тамхины хууль бус худалдаатай тэмцэхтэй холбоотой асуудлыг иж бүрэн судлах, холбогдох асуудлыг олон улсын болон бүс нутгийн тавцанд шийдвэрлэх хамтарсан арга хэмжээ боловсруулах..

Дунд болон урт хугацаанд үндэсний аюулгүй байдалд заналхийлэх боломжтой чиглэлийг дараах байдлаар тодорхойлсон байна. Үүнд:

а) мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын талаарх олон улсын эрх зүйн актуудыг зөрчиж, мансууруулах бодисыг либералчлах, хуульчлах, хууль бус эргэлттэй тэмцэх хар тамхины олон улсын хяналтын тогтолцоог тогтворгүй болгох оролдлого;

б) каннабисыг хувийн хэрэгцээнд ашиглахыг хуульчилж, шинэ төрлийн эм бий болж, тэдгээрийг борлуулах зах зээл үүссэнээр дэлхийн эмийн зах зээл өргөжиж, эрх баригчдын хяналтад байгаа, түүнчлэн зэвсэгт мөргөлдөөний бүс нутагт хар тамхины хууль бус үйлдвэрлэлийн хэмжээ нэмэгдсэн.

в) хар тамхины хууль бус худалдаатай холбоотой зохион байгуулалттай бүлэглэл, (гэмт байгууллага), түүний дотор үндэстэн дамнасан үйл ажиллагаа;

г) зохион байгуулалттай бүлэглэлийн хууль бус үйл ажиллагааны шинэ хэлбэрүүд гарч, харилцаа холбоо болон бусад шинэ технологийг ашиглан мансууруулах бодис нийлүүлэх, борлуулах сүлжээ үүсэх;

д) Эмийн эрэлт хэрэгцээ нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт эм үйлдвэрлэх, боловсруулахад ихэвчлэн ашигладаг бодисыг ашиглан ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрлэсэн хууль бус хэрэглээний зорилгоор синтетик эмийн зах зээл дээрх нийлүүлэлт нэмэгдэх.

е) хар тамхины хууль бус худалдаанаас олсон орлогыг хууль ёсны болгох (мөнгө угаах) зорилгоор орчин үеийн санхүүгийн хэрэгсэл, төлбөр төлөх шинэ аргыг ашиглах;

ж) мансууруулах бодисын хууль бус хэрэглээг сурталчлах зорилгоор цахим орчины хэрэглээ нэмэгдэх, ашиглах;

з) Исламын Бүгд Найрамдах Афганистан Улсад хар тамхины ургамал тариалах, хар тамхины бүлгийн эмийн үйлдвэрлэл өндөр түвшинд хэвээр байгаа, тухайн нутаг дэвсгэр дээр бусад төрлийн мансууруулах бодис, түүний дотор синтетик эмийн үйлдвэрлэлийг өргөжүүлэх хандлагатай байна;

и) ОХУ-ын нутаг дэвсгэрээр дамжуулан хар тамхины тээвэрлэлт, түүнчлэн олон улсын шуудан, илгээмжийн хүргэх үйлчилгээг ашиглан мансууруулах бодисыг хууль бусаар импортлох хэмжээг нэмэгдүүлэх гэсэн үндэстэн дамнасан гэмт хэргийн байгууллагуудын оролдлого;

к) хар тамхины хууль бус худалдаанаас олсон орлогыг олон улсын террорист байгууллагын үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхэд ашиглах;

л) сэтгэцэд нөлөөлөх эмийг эмчийн жоргүйгээр хэрэглэх, хууль бусаар хэрэглэх зорилгоор синтетик гаралтай сэтгэцэд нөлөөлөхүйц аюултай бодис шинээр гаргаж авах, борлуулах тохиолдлын тоо нэмэгдэх,

л) мансууруулах бодисын донтолт, ХДХВ-ийн халдвар, вируст гепатитын тархалт;

м) урьдчилан сэргийлэх ажлын зохион байгуулалт, хар тамхинд донтогчдыг нийгэмшүүлэх үйл ажиллагаа хангалтгүй, хар тамхины эсрэг бодлогыг хэрэгжүүлэхэд төрийн бус байгууллагын чадавхи хязгаарлагдмал;

ө) хар тамхи хэрэглэгчдийг шүүхийн шийдвэрээр эмчлэх, эмнэлгийн болон нөхөн сэргээх эмчилгээнд хамруулах эрх зүйн механизмыг үр ашиггүй ашиглах зэрэг болно.

Дүгнэлт

1. Дэлхий дахинд тархаад байгаа коронавирус /COVID-19/ цар тахлын хүрээнд иргэдийн зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарласан, хилийн боомтууд хаагдсантай холбоотой дэлхий ихэнх орнуудад нийт гэмт хэрэг, зөрчлийн тоо багасах, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хэрэглээ, эрэлт нийлүүлэлтийг хязгаарлах, борлуулалтын сүлжээ багсах, таслан зогсоох, сэжигтэй этгээд бүлэг бөөгнөрөл харьцангуй багассан эерэг үзүүлэлтүүд гарч байгаа хэдий ч цахим технологи, крипто төлбөрийн хэргэсэл хөгжихийн хирээр мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлтэд хамаарах уламжлалт хандлага, нөхцөл байдал өөрчлөгдөж, зохион байгуулалттай гэмт бүлэглэлийн үйл ажиллагаа илүү системчлэгдсэн, нууцлагдсан, илрүүлэхэд төвөтөй болох хандлага ажиглагдаж байна.

2. Цаашид коронавирус /COVID-19/ цар тахлын хатуу дэглэм буурч, хил, гааль, иргэдийн зорчих хөдөлгөөн нээгдсэн даруйд энэ төрлийн гэмт хэрэг, зохион байгуулалттай гэмт бүлэглэлийн үйл ажиллагаа огцом нэмэгдэх, идэвхжих магадлалтай байна.

3. ОХУ-д хар тамхины хэрэглээний түвшинг тодорхойлох зорилгоор хүн амын дунд бий болсон хандлагыг үнэлэх зорилгоор явуулсан социологийн судалгаанаас үзэхэд хар тамхи, мансууруулах бодисыг тогтмол хэрэглэдэг хүний тоо өндөр, 2019 оны социологийн судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 21.8 орчим хувь нь хар тамхи хэрэглэж үзэх хүсэлтэй, 24.1 хувь нь хар тамхи, мансууруулах бодисыг хууль бусаар хэрэглэж байсан болон хэрэглэж байгаа хүмүүстэй харилцдаг гэсэн дүгнэлт гарсан нь хөрш зэргэлдээ орны хүн амын дунд хэрэглэгч их байгаа нь анхааралд татаж байна.

4. Дэлхий нийтийг хамарсан шинэ төрлийн коронавирусын халдварын цар тахал улс орнуудын хэвийн үйл ажиллагаа, гэмт хэргийн гаралтад шууд нөлөөлсөн байна. Тухайлбал,

ОХУ-д 2019 онд цахим технологи ашиглаж үйлдсэн мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг 24.7 мянга бүртгэгдсэн бол 2020 оны дүнгээр цахим технологи ашиглан үйлдэгдсэн энэ төрлийн гэмт хэрэг 47 мянга буюу 2 дахин их бүртгэгдсэн байгаа нь анхаарал татаж байна.

Санал

1. Монгол Улс дахь мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх урт хугацааны төрийн бодлого боловсруулах;

2. Монгол Улс дахь мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлтийн нөхцөл байдлыг тодорхойлох шалгуур үзүүлэлтийг батлах, нөхцөл байдлын судалгааг гаргах байгууллага, албан тушаалтныг тодорхой болгож эрх зүйн зохицуулалт хийх;

3. Монгол Улсын хилээр мансууруулах бодисыг хууль бусаар нэвтрүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хил, гаалийн хяналтын механизмыг боловсронгуй болгох, сайжруулах боломжыг судлах;

4. Мансууруулах бодисыг хууль бусаар үйлдвэрлэх, тээвэрлэх, түгээх дэд бүтэц, сүлжээ үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх;

5. Нийгэмд хар тамхины хууль бус хэрэглээний эсрэг ухамсарт хандлагыг бий болгох нөхцлийг бүрдүүлэх талаар судалгаа хийх, эрх зүйн зохицуулалт бий болгох саналуудыг дэвшүүлж байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Противодействие незаконному обороту наркотиков : ВИПК МВД России, 2020;

2. Гаджиев, Муса Абдусамадович. Борьба с незаконным оборотом наркотиков в глобальном управлении - Москва, 2020;

3. О борьбе с наркотиками : регулирование деятельности в сфере оборота наркотических средств, ограничение оборота некоторых психотропных веществ, культивирование наркосодержащих растений, запрещение пересылки наркотических средств. - Москва : Профиздат, 2014;

4. Витовская, Евгения Сергеевна. Международное сотрудничество в сфере борьбы с незаконным оборотом наркотиков : учебное пособие - Новокузнецк : Кузбасский институт ФСИН России, 2021;

5. Корнев, Андрей Анатольевич. Административно-правовые средства борьбы с незаконным оборотом наркотиков в Российской Федерации : - Санкт-Петербург, 2008;